

РОЗДІЛ VI

Системні та функціональні характеристики мовних одиниць різних рівнів

УДК 811.111'342

Оксана Алексієвець

Просодія як фактор вираження точки зору політика

У статті проаналізовано просодію як фактор вираження точки зору політика, яка розуміється як продукт мисленнево-комунікативної діяльності людини, що є завершеним цілим і спирається на набуті раніше перцептивний і когнітивний досвід, віру, переконання тощо й визначає світосприйняття, категоризацію, оцінку сукупності сприйнятих зовнішніх вражень та внутрішніх відчуттів, а також певною мірою сам процес перцепції. Стверджується, що коректне використання просодичних характеристик допомагає промовцеві переконати слухачів у правильності своєї точки зору та слугує ефективності політичної комунікації.

Ключові слова: просодія, просодична специфіка, просодичний маркер, точка зору, політичний дискурс.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасні реалії політичного життя вимагають всебічного знання різних його аспектів, у тому числі й особливостей політичної комунікації, яка забезпечує взаємозв'язок між усіма компонентами політичної системи суспільства. За таких умов проблема вивчення лінгвопросодичної специфіки презентації точки зору громадського діяча в сьогоденному політичному дискурсі належить, без сумніву, до розряду важливих й актуальних. Просодичне оформлення мовлення відіграє загалом визначальну роль у забезпеченні успіху політичної комунікації, оскільки основною метою виступає вплив на людину, боротьба за її свідомість. Коректне використання просодичних характеристик допомагає промовцеві переконати слухачів у правильності своєї точки зору. За допомогою модуляцій голосу оратор може висловити ставлення до предмета мовлення, до аудиторії, свої наміри й очікування щодо її реакції, а також передати емоційний стан.

Актуальність започаткованого дослідження визначається потребою отримання новітніх даних про просодичну організацію політичного дискурсу.

Мета статті – обґрунтувати й описати просодичну специфіку вираження точки зору в англомовному політичному дискурсі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На сьогодні, як уже неодноразово відзначали [8, с. 7], усе більший інтерес лінгвістики до просодичної проблематики в межах дискурсного аналізу зумовлений новаційними практичними й теоретичними завданнями, які постали перед дослідниками. Усе більшої актуальності набувають питання щодо місця просодії в системі політичної комунікації, її взаємозв'язку з іншими мовними рівнями, щодо ролі просодії у створенні та сприйнятті політичного дискурсу, який виступає одним із засобів здійснення влади.

Теоретичний аналіз та огляд літератури [2] показують, що влада реалізується і відтворюється в дискурсі й за допомогою дискурсу. Без комунікації вона навряд чи може бути реальною або легітимною. Влада передбачає знання, переконання й ідеології, котрі б її підтримували та відтворювали. Дискурс виражає і транслює ці ключові умови на всіх рівнях, у всіх аспектах й контекстах.

Відзначимо, передусім, що політичний дискурс трактують як публічний дискурс, який ґрунтується на політичній картині світу, спрямований на її формування, зміну, використання для спону-

кання людей до тієї чи тієї політичної діяльності [7, с. 16]. Політичний дискурс має переконувальний характер, а значить, передбачає використання доказів, аргументів, прийомів, риторичних засобів, просодії, які збільшують можливість того, що у свідомості реципієнтів будуть побудовані потрібні ментальні репрезентації [2].

На нашу думку, точка зору – це продукт мисленнево-комунікативної діяльності людини, що є завершеним цілим і спирається на набуті раніше перцептивний і когнітивний досвід, віру, переконання тощо й визначає світосприйняття, категоризацію, оцінку сукупності сприйнятих зовнішніх вражень та внутрішніх відчуттів, а також певною мірою сам процес перцепції. Це не просто висловлення, а дискурс, презентований у тих чи тих комунікативно-прагматичних обставинах. Створюючи повідомлення-висловлення точки зору, мовець наповнює його смислом. При цьому відбувається його суб'єктивізація, на яку впливає рівень інтелекту, особливості характеру, менталітету. Презентація точки зору політика становить когнітивний процес, спрямований на переформатування знань з урахуванням результатів орієнтування на цільову аудиторію і результат репрезентації.

Серед мовних засобів, які використовують політики для презентації точки зору та здійснення ефективного впливу на слухача, найдієвішим виступає інтонація, що розуміється як комплекс просодичних засобів – мелодійного контуру, наголосу, гучності, темпу та пауз, а також тембру й ритму мовлення. Просодія як засіб звукового оформлення публічного повідомлення, як система передачі індивідуальної манери мовлення, як важливий інструмент досягнення комунікативної мети здатна модифікувати й навіть докорінно змінити зміст висловлення. Просодична культура політичного дискурсу, як зазначає Л. В. Постникова [8, с. 9], виступає одним з основних механізмів управління сучасною комунікативною діяльністю, адже в ході спілкування мовці звертають величезну увагу на просодичні маркери в процесі сприйняття й інтерпретації озвученого мовлення.

Аналізуючи дослідження функціонального аспекту текстової просодії в межах комунікативного і прагматичного підходів, можна зробити висновок про те, що у фокусі уваги дослідників [3] перебуває використання інтонації в природному озвученому мовленні, вплив просодичного оформлення на смисл усього висловлення, уміщеного в контекст реальної мовленнєвої комунікації. У роботі Е. Купер-Кулен (див: [9, с. 23]) постулюється значущість інтерактивної просодії як маркера комунікативного наміру учасника дискурсу. Також відзначається, що просодія виділяє найважливіше слово у висловленні та, відповідно, висловлення в дискурсі.

На сьогодні, на думку автора, достатньо ґрунтовне висвітлення отримали такі аспекти: роль просодії у формуванні смислової структури тексту; роль просодії в реалізації функції впливу; стилієутворююча функція просодії; взаємодія просодії з лексико-граматичними засобами. Варто відзначити, що характерною рисою сучасних досліджень є зміщення інтересу з фразової просодії на просодію зв'язного тексту, а також перехід від аналізу змодельованих фраз до аналізу живого мовлення. Зазначені зміни зумовлюють застосування міждисциплінарного підходу до вивчення просодії озвученого тексту в контексті дискурс-аналізу й теорії тексту. Такий ракурс дослідження є продуктивним для інтерпретації функціонування просодичних одиниць у політичному дискурсі.

Логічно далі окреслити деякі просодичні особливості політичного дискурсу. Очевидно, що озвучений політичний текст характеризується певним набором просодичних характеристик, котрі виділяють його серед інших видів усно-мовленнєвого дискурсу. Це виражається в тій ролі, котру відіграє просодія в здійсненні основної мети політичного дискурсу – вплив на аудиторію для приєднання до своєї точки зору, зміни точки зору й ідеологічних настанов аудиторії. Крім цього, варто відзначити роль мелодійного та ритмічного оформлення інформаційної значущості озвученого мовлення завдяки членуванню висловлення на фон і фокус [8–9].

Як відомо, загальноприйнятим для англійської політичної комунікації є ораторський стиль, завдання якого полягає в донесенні до слухача думки промовця, бажанні переконати й завоювати аудиторію. Аналіз теоретичної літератури та корпусів фактичних даних дає підставу стверджувати, що переважальним термінальним тоном у публічному політичному мовленні виступає спадний тон. Водночас разом із ним вживаються також рівні тони різних реєстрів. Завдання складних термінальних тонів, притаманних ораторському мовленню, полягає в наданні словам висловлення певного ступеня виразності, важливості та новизни [4]. Тон й інтонацію мовці використовують, надаючи висловленню саме тієї звукової оболонки, котра слугує найадекватнішій передачі закладеної в ньому інформації [8, с. 13].

Результати досліджень просодичних засобів публічного мовлення [11–13] також показують, що визначальними є мелодійний контур, тональний діапазон, наголос, темпоральні особливості.

Одним з основних чинників мовленнєвого впливу виступає фразова акцентуація. Видільні акценти можуть розташовуватися на будь-якому слові у висловленні залежно від його комунікативної значущості [5–6].

Крім цього, важливу роль у реалізації політичного дискурсу відіграє мелодичне й ритмічне оформлення, а саме широкий діапазон модуляцій та гнучкість голосу. Щодо особливостей ритмічної організації, то вони виявляються в характері синтагматичного членування, котре відрізняється розміреністю та чіткістю з погляду періодичності та тривалості.

Доведено, що під час політичної комунікації, при сприйнятті озвученого дискурсу слухач реагує на ритмічні й інтонаційно-паузальні рішення промовця, що дає йому змогу орієнтуватися в процесі створення дискурсу (див.: [9, с. 24]). Паузу в публічному мовленні зазвичай використовують для привертання уваги слухача до важливої частини повідомлення. Треба відзначити, що, крім синтаксичних, логічних, емпатичних та пауз хезитації, у політичному дискурсі використовують прагматичні паузи, котрі, зазвичай, мають смислове навантаження (ствердження, привертання уваги) і є запланованими, оскільки їхнє місце зумовлено свідомим вибором промовця.

Узагальнюючи викладене й ураховуючи багатоаспектні особливості політичної комунікації та вираження точки зору на існуючі погляди [9], можна виокремити основні постулати дискурсивного підходу до вивчення просодії політичного дискурсу. По-перше, важливою характеристикою мови є її вбудованість у контекст ситуації спілкування. У результаті просодичні засоби (як і лексико-граматичні) ситуативно зумовлені. Просодія як невід'ємний компонент спілкування виступає виявленням мотивованої/немотивованої активності, спрямованої на встановлення і підтримку контакту, обмін думками, інформацією, емоційний вплив і т. п. По-друге, просодія детермінована культурою, оскільки будь-яка взаємодія вбудована в культурний контекст, можна говорити про те, що культура визначає стандарти мовленнєвої поведінки загалом і просодичного варіювання зокрема. Звідси випливає, що інтерпретація просодичної організації будується на основі ситуативно-культурного трактування, в основі якого лежить цілісне сприйняття, з урахуванням пропозиції і постпозиції актуального висловлення. По-третє, просодія лабільна. У цьому випадку мається на увазі гнучкість просодичних засобів, їхня модифікація під час живого спілкування (переключення коду, варіативність, зумовлена цілим набором чинників). По-четверте, просодичні засоби проявляються у відповідному форматі спілкування і конкретизуються у вигляді певних стилів. П'ятий момент полягає в тому, що просодичні засоби оформлення політичної взаємодії передбачають множинну інтерпретацію. Тут доречно говорити про стандартне й нестандартне використання просодії, які зумовлюють реалізацію додаткових смислів. Шостий постулат висвітлює те, що просодія характеризується раціональним й емоційним змістом. Варто наголосити на здатності просодії впливати на раціональну й емоційну діяльність людини, відображати емоційний стан індивіда. І, нарешті, просодичні моделі в дослідженні ґрунтуються на врахуванні таких параметрів, як особистість, дискурс, концепт.

Також потрібно акцентувати, що просодія виступає органічною частиною стройового складу озвученого тексту, яка активно взаємодіє з лексико-граматичною частиною, дає змогу створити цілісне й максимально об'єктивоване уявлення про глибинні процеси, що визначають рух текстової інтонації, і дати інтегративну характеристику її семантико-інформаційної ролі [1, с. 5]. Засоби, які забезпечують ефективність мовлення промовця та посилюють впливову функцію вираження його точки зору, М. Я. Блох та О. Л. Фрейдіна об'єднали в три групи: персоналізація (мовленнєва позиція автора), адресація (звертання до аудиторії), діалогізація [1]. Звернемо увагу, що персоналізація сигналізує про точку зору мовця і має комплексний характер, оскільки реалізує його соціальну, професійну та індивідуально-особистісні характеристики.

Для прикладу наводимо вираження точки зору у фонофрагменті – (1) *We need 'more' free trade.* (2) *We need 'fairer' tax systems.* (3) *We need 'more transparency' on how governments and, yes, companies operate* [10], яке здійснюється за допомогою повторювальних інтонаційних структур, що створюють чіткий ритміко-мелодійний малюнок, а саме: (1) та (2) – рівна шкала середнього рівня + низький спадний тон; вагомість окреслених пріоритетів підкреслюється вживанням внутрішньсинтагматичних пауз; (3) – рівна шкала середнього рівня + низький спадний тон; далі низка спадних тонів низького тонального рівня. Окрім цього, виділенню ключової точки зору промови слугує її репрезен-

тація завдяки помірному темпові та підвищеній гучності. Таке просодичне оформлення дискурсу має стратегічне значення, оскільки завдяки впевненості виголошення дає змогу промовцеві повпливати на співтовариство й зробити його однодумцем під час розв'язання соціально значущих проблем.

Підсумовуючи, варто наголосити, що вивчення просодії як фактору вираження точки зору в політичному дискурсі передбачає вміщення до сфери аналізу таких питань: роль просодичних засобів у реалізації комунікативного наміру мовця; роль просодії в забезпеченні динаміки політичного дискурсу; просодичний складник комунікативної стратагемності; здатність просодії виступати маркером точки зору; залежність просодичної реалізації від жанрової різноманітності політичного дискурсу; взаємодія просодичних та лексико-граматичних засобів.

Висновки. Загалом, згідно з результатами проведеного дослідження, можна констатувати, що точка зору промовця реалізується за допомогою комплексу просодичних засобів як важливого чинника переконання слухачів у її правильності та слугує підвищенню ефективності політичної комунікації.

Перспективи подальшого дослідження. З огляду на викладене, перспективним напрямом подальшого наукового дослідження особливостей просодичної організації висловлень точки зору вбачається поглиблення знання про варіативність їхнього інтонаційного оформлення з огляду на вивчення інших аспектів її вираження. Безсумнівний дослідницький інтерес становить і сам багатогранний феномен точки зору, котрий усе ще потребує ретельного вивчення і всебічного лінгвістичного розгляду.

Джерела та література

1. Блох М. Я. Публичная речь и ее просодический строй / М. Я. Блох, Е. Л. Фрейдина. – М. : Прометей, 2011. – 236 с.
2. Дейк Т. А. ван. Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации : пер. с англ. / Тен А. ван Дейк – М. : Книжн. дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 344 с.
3. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : монографія / А. А. Калита. – К. : Вид. центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
4. Мусаева Е. Г. Просодические характеристики британского политического дискурса / Е. Г. Мусаева // Вестн. Челябин. гос. ун-та. Сер. : Филология. Искусствоведение. – 2010. – № 22 (203). – Вып. 46. – С. 89–93.
5. Надеина Т. М. Просодическая организация речи как фактор речевого воздействия : дис. ... д-ра филол. наук : 10. 02. 19 / Надеина Татьяна Михайловна. – М., 2004. – 428 с.
6. Николаева Т. М. Семантика акцентного выделения / Т. М. Николаева. – М. : Книжн. дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 104 с.
7. Павлова Е. К. Политический дискурс в глобальном коммуникативном пространстве (на материале английских и русских текстов) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Е. К. Павлова. – М., 2010. – 45 с.
8. Постникова Л. В. Просодия политического дискурса в британской и американской лингвокультурах / Постникова Лариса Вячеславовна. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 200 с.
9. Сейранян М. Ю. Роль просодии в реализации конфликтного дискурса / М. Ю. Сейранян // Вестн. МГОУ. Сер. : Лингвистика – 2012. – № 5. – С. 22–26.
10. Cameron D. PM David Cameron's speech to the World Economic Forum in Davos / David Cameron [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.number10.gov.uk/news/prime-minister-david-camersons-speech-to-the-world-economic-forum-in-davos>
11. Strangert E. The prosody of Public Speech – A Description of a Project / Eva Strangert, Thierry Deschamps // Lund Working Papers in Linguistics. – Vol. 52. – 2006. – P. 121–124.
12. Wennerstrom A. The Music of Everyday Speech : Prosody and Discourse Analysis / Ann Wennerstrom. – Oxford : OUP, 2001. – 338 p.
13. Wichmann A. Attitudinal Intonation and the Inferential Process [Electronic resource] / Anne Wichmann // Proc. Speech Prosody. – Aix-en-Provence, 2002. – P. 11–22. – Mode of access : <http://www.isca-speech.org/archive>

Алексиевец Оксана. **Просодия как фактор выражения точки зрения политика.** Исследование специфики просодической актуализации точки зрения в политическом дискурсе предполагает применение комплексного подхода на стыке политической, коммуникативной, когнитивной, социо- и прагмалингвистики, а также анализа дискурса. В статье предлагается анализ просодии как фактора выражения точки зрения политика. Точка зрения понимается как продукт рече-мыслительной деятельности человека, который является завершённым целым и опирается на приобретённые ранее перцептивный и когнитивный опыт, веру, убеждения и

определяет мировосприятие, категоризацию, оценку совокупности воспринятых внешних впечатлений и внутренних ощущений, а также в некоторой степени сам процесс перцепции. В работе выдвигаются основные постулаты дискурсного подхода к изучению просодии политического дискурса. Утверждается, что корректное использование просодических характеристик помогает оратору убедить слушателей в правильности своей точки зрения и служит эффективности политической коммуникации.

Ключевые слова: просодия, просодическая специфика, просодический маркер, точка зрения, политический дискурс.

Aleksiyevets Oksana. Prosody as a Factor of the Politician's Point of View Expression. The research of the specific character of the point of view prosodic actualization in political discourse requires an integrated approach at the intersection of political, communicative, cognitive, socio- and pragmalinguistics as well as discourse analysis. The paper deals with the analysis of prosody as a factor of the politician's point of view expression. The point of view is regarded as a product of the intellectual-and-communicative human activity, which is a completed whole and is based on the perceptual and cognitive experience, faith, convictions acquired earlier. It also determines world perception, categorization and evaluation of the totality of perceived external impressions and internal feelings as well as the process of perception itself. The investigation suggests an overview of discourse approach postulates to the study of prosody in political discourse. The author affirms that proper usage of prosodic features helps the speaker to persuade the audience in the point of view correctness as well as it promotes the effective political communication.

Key words: prosody, prosodic specificity, prosodic marker, point of view, political discourse.

Стаття надійшла до редколегії
23.02.2013 р.

УДК 811.111.12.01

Олексій Башманівський

Особливості вживання прикметників *black* та *white* в складі фразеологічних зворотів англійської мови

Статтю присвячено дослідженню особливостей вживання прикметників *black* та *white* у складі фразеологічних зворотів англійської мови на матеріалі ідіоматичних словників та художніх текстів американських і англійських письменників. Уточнено поняття фразеологізму, проаналізовано найбільш уживані фразеологічні одиниці з прикметниками-колонімами *black* та *white* у складі фразеологізмів-порівнянь, фразеологізмів-метафор, фразеологізмів-метонімії, фразеологізмів-перифраз та евфемістичних фразеологізмів. Визначено основні проблеми, які виникають у процесі перекладу фразеологізмів, з'ясовано, що кольористика зберігається в мові перекладу не завжди.

Ключові слова: прикметник, фразеологічний зворот, колонімія, порівняння, метафора, метонімія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Упродовж останнього тисячоліття в англійській мові сформувалася велика кількість висловів, які люди вважають вдалимими і влучними. У цих сталих виразах були відображені зразки життєвого досвіду народу, які яскраво передають столітні спостереження над навколишнім світом. Цей особливий розділ мовознавства вивчає фразеологія. Треба зазначити, що в сучасному науковому світі немає єдиної думки щодо питання про сутність і визначення фразеологізму як мовної одиниці, тому що поки що існують наукові суперечки з проблем обсягу фразеології як науки й характеру мовних явищ, які визначають як фразеологізми. Причиною цього є здебільшого різне розуміння мовознавцями сутності самої фразеологічної одиниці.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Досліджували питання фразеології англійської мови О. І. Смирницький, О. В. Кунін, Н. М. Амосова, А. І. Альохіна, Ш. Баллі, Л. П. Смітт. Проте слід відзначити, що, на жаль, цій галузі мовознавства приділяється ще недостатньо уваги в науковому світі. Визначення загального характеру фразеологізму дав також швейцарський учений Ш. Баллі: «сполучення, що міцно ввійшли в мову, називаються фразеологічними одиницями» [1, с. 46]. Його ж вважають і родоначальником теорії фразеології, оскільки він перший написав цілий розділ про